

ПРОБЛЕМИ ВИЗНАЧЕННЯ ВПЛИВУ ТІНЬОВОГО СЕКТОРУ ЕКОНОМІКИ НА ДОВКІЛЛЯ

В.М. Кислий, к.ен., доцент; В.В. Кубатко, аспірант

Сумський державний університет, м. Суми

Однією із найважливіших проблем підвищення ефективності економіки сучасних держав є проблема легалізації тіньового сектору, який в окремих випадках досягає критичних масштабів, при яких реальна економіка стає некерованою. Процеси тінізації економіки спостерігаються і в нашій державі у різних галузях народного господарства. Тіньова економіка чинить загалом деструктивний вплив на національне господарство, сповільнюючи надходження коштів до бюджету і погіршуючи інвестиційну привабливість вітчизняної економіки. Без урахування тіньової економіки неможливо проведення ефективного науково-економічного аналізу на макро- і мікрорівнях, прийняття управлінських і законодавчих рішень на всіх рівнях структур управління в національному господарстві. Нехтування таким багатограним і суперечливим явищем призводить до серйозних помилок при визначенні макроекономічних показників, неадекватної оцінки найважливіших процесів та тенденцій, тактичних і стратегічних помилок під час прийняття відповідних рішень.

Проте вплив тіньового сектору на національне господарство характеризується і певною конструктивною роллю, проявляється в стабілізуючій і компенсуючій функціях у сучасному господарстві. Тіньова економіка є більш динамічною та гнучкою, ніж легальна, має здатність створювати нові робочі місця та заповнювати ніші. Крім того, вона насичує ринок товарами та послугами, посилює конкурентну боротьбу, стримуючи на певний час соціальні дестабілізаційні процеси в суспільстві, збільшує доходи частини населення. Однак, вагомим є негативний вплив тіньового сектору на національну економіку (збільшується тіньовий капітал, зменшується інвестиційна привабливість держави, зменшуються доходи бюджету).

Існування тіньового сектору економіки не може не відбиватися і на стані навколишнього природного середовища. Тисячі тонн шкідливих викидів, використання отрутохімікатів домашніми господарствами, тверді побутові відходи, неконтрольоване вирубування лісів, забруднення водойм – все це лише мала частка негативного впливу тіньового сектору економіки, результатом якого є значні еколого-економічні збитки, визначення обсягу яких залишається відкритим питанням. За нашими орієнтовними оцінками обсяг еколого-економічних збитків від діяльності суб'єктів тіньового сектору основних галузей народного господарства (сільське господарство, промисловість, будівництво, транспорт і зв'язок, послуги) становив у 2009 році майже 56 млн. грн.

На сьогоднішній день розроблена достатня кількість методів визначення обсягу тіньового сектору економіки. Вони відрізняються масштабністю та показниками, що враховуються при здійсненні оцінки тіньової діяльності, а також особливостями економіки країни. Так, наприклад, макрометоди (виявлення розбіжностей різних статистичних показників, визначення за показником зайнятості, метод м'якого моделювання, монетарні методи) використовуються переважно західними економістами-вченими. Непрямі методи оцінки масштабів тіньової економіки (використання даних обстеження зайнятості, чисельності зайнятих з регулярним додатковим доходом та ін.) застосовують переважно в країнах СНД. Серед науковців існує думка, що макроекономічні методи оцінки обсягів тіньової економіки не дають достатньо точних оцінок, і точніший результат можна отримати, використовуючи мікроекономічні методи, що базуються на результатах соціологічних опитувань, даних вибіркової статистики домогосподарств та ін. Проте мікроекономічні методи є значно дорожчими та мають обмежені можливості. Разом з тим, у сучасній економічній теорії не існує єдиного (комплексного) методу оцінки тіньового сектору економіки, що враховував би весь комплекс складових цього сектору та чинників, що спричинюють його формування та зростання.

Не достатньо розроблені і науково-методичні підходи до визначення еколого-економічних збитків, яких завдають суб'єкти тіньового сектору економіки навколишньому середовищу. Можна провести часткову паралель між процесами природокористування, що відбуваються в легальній економіці та в тіньовому її секторі. Проте останній функціонує за своїми специфічними законами, що є мало дослідженими, а це, у свою чергу, ускладнює оцінку його обсягу.

Таким чином, виникає об'єктивна необхідність розроблення науково-методичних підходів до визначення еколого-економічних збитків від функціонування тіньового сектору економіки.